

قیام ثورة العشرين عراق عليه انگلیس

۲۲ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۱۵:۰۸

شیعیان عراق طی تاریخ هیچ گاه در برابر ظلم و اشغالگری ساکت نمی ماندند. از میان قیام های مهم شیعیان عراق در دوره ی معاصر می توان به قیام ثورة العشرين برابر اشغالگری انگلیسی ها در جنگ جهانی اول اشاره کرد که رهبری آن را حوزة های علمیه در دست داشتند. در این قیام بسیاری از چهره هایی که پس از آن در تاریخ ماندگار شدند، مانند سید محسن حکیم و پدر آیت الله کاشانی، حضور داشتند که مشق سیاست جهاد می کردند.

جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴ م آغاز شد. بریتانیا، که با آلمان وارد جنگ شده بود، در نوامبر ۱۹۱۴ م به متحد آلمان، یعنی عثمانی، از دهانه ی شط العرب حمله کرد و بصره را اشغال نمود در این روزها هنوز کشوری به نام عراق وجود نداشت.

در این بین شیعیان عراق، با اینکه از ظلم عثمانی ها رنج می بردند، مقاومتی را با اذن علمای نجف در برابر نیروهای مهاجم ترتیب دادند. (۱) در این بین سید محمد سعید حبوبی و شیخ عبدالکریم جزایری در نجف در ضرورت بیرون راندن کفار از عراق سخنرانی کردند. سید کاظم یزدی نیز در حرم امیرمؤمنان(ع) بر منبر رفت و مردم را به دفاع فراخواند.

در کاظمین شیخ محمد مهدی خالصی بر وجوب دفاع از سرزمین های اسلامی فتوا داد. در کاظمین سید مهدی حیدری نیز ندای جهاد سر داد. در سامرا شیخ محمد تقی شیرازی فتوای جهاد صادر کرد و شیخ محمدرضا، پسر خود، را برای پیوستن به سید مهدی حیدری به کاظمین فرستاد. ذکر این نکته لازم است که این فتواها نه تنها برای انگلیسی ها بلکه برای عثمانی ها نیز غافلگیر کننده بود.

در نخستین رویارویی، مجاهدان شیعی به سه گروه تقسیم شدند: گروه نخست در قرنه به رهبری سید مهدی حیدری، شیخ الشریعه اصفهانی، سید مصطفی کاشانی، وسید علی داماد؛ گروه دوم در هویزه به رهبری شیخ مهدی خالصی و فرزندش شیخ محمد، سید محمد یزدی فرزند سید کاظم یزدی، شیخ جعفر راضی و سید کمال حلی؛ گروه سوم در شعبیه به رهبری سید محمد سعید حبوبی، شیخ باقر حیدر و سید محسن حکیم. علما از شیخ خزعل شیخ قبیلہ ی بنی کعب خواستند که به مجاهدان بپیوندند، اما او نپذیرفت، ولی به درخواست سید کاظم یزدی، به واحدهای مجاهدان اجازه داد که از قلمروش عبور کنند.

مجاهدان جانانه با نیروهای مهاجم مبارزه کردند، اما اشتباه فرمانده ی عثمانی باعث شکست شد از سوی دیگر نیروهای عثمانی

بنای بدرفتاری با شیعیان را گذاردند، در همین زمان نیز سید محمد سعید حبوبی فوت کرد. این دو عامل سبب تضعیف روحیه ی مجاهدان شد. (۲) تحركات شیعی ترس و در نتیجه بدفتاری عثمانی ها با مردم شهرهای شیعه نشین را به دنبال داشته از همین رو بعضی از علمای شیعه مردم را به شورش علیه عثمانی ها فرا خواندند.

سال های پس از شکست شیعیه در سال ۱۹۱۴م تا اشغال بغداد و سال ۱۹۱۸م را می توان سال های شورش مردم شهر های شیعه نشین و قلع و قمع آنها به دست نیروهای عثمانی تلقی کرد. (۳) این وضعیت بهترین فرصت را برای پیشروی انگلیسی ها فراهم کرد و بدین ترتیب عراق طی پیمان نامه ی سایکس - پیکو در ۱۹۱۶ م سهم انگلیس شد و سرانجام نیروهای انگلیسی در ۱۱ مارس ۱۹۱۷م وارد بغداد شدند. (۴) با از میان رفتن سلطه ی عثمانی جهاد وارد مرحله ی جدیدی شد؛ علمای نجف، که در سال ۱۹۱۷م عثمانی ها را از این شهر بیرون کرده بودند، حاکمیت مستقلی را در شهر اعمال می کردند.

انگلیسی ها، با همراه ساختن رئیس قبیله ی بزرگ عنزه با خود، خواستند حاکمی را از سوی خود برنجف بگمارند، اما با مقاومت مردم نجف روبه رو شدند. این مقاومت، که به قوت جهاد ۱۹۱۴ م از سوی علما حمایت نمی شد، تا مارس ۱۹۱۸م کج دار و مریز ادامه یافت. (۵) آنا اینکه شیخ محمدتقی شیرازی از سامرا به کربلا آمد و رهبری انقلاب را به دست گرفت. (۶) در ۱۹ مارس ۱۹۱۸م مجاهدان نجف با کشتن حاکم نظامی منطقه، انقلاب را آغاز کردند. در پی این اقدامات و مقابله ی نیروهای انگلیس با آن شهر نجف به محاصره ی انگلیس ها درآمد و بسیاری از مجاهدان دستگیر، تبعید یا اعدام شدند. (۷) انگلیسی ها پس از این رویداد برای انتخاب رهبر عراق یک نظرسنجی از میان مردم ترتیب دادند. شیخ محمدتقی شیرازی نیز در پاسخ به استفتائی درباره رهبری آینده ی عراق در سال ۱۹۱۹م اظهار کرد که هیچ مسلمانی حق ندارد غیر مسلمانی را برای رهبری مسلمانان انتخاب کند. (۸)

این فتوا و پس از آن وفات سید کاظم یزدی سبب شد مرجعیت اعلای شیعیان و رهبری انقلاب هر دو در یک نفر، یعنی آیت الله شیرازی، تعیین یابد. شیخ محمدتقی شیرازی، پس از به دست گرفتن رهبری شیعیان، فعالیت هایی برای همسو کردن عشایر با انقلاب انجام داد و مسئله ی استقلال عراق را مطرح کرد. در ۱۵ شعبان ۱۹۲۰م مجمعی به رهبری آیت الله شیرازی تشکیل، و خواستار استقلال عراق شد تشکیل این مجمع نیروهای انقلابی مناطق شیعه و سنی را تحت رهبری آیت الله شیرازی قرار داد. در رمضان همان سال در پی سرکوب تظاهرات مردم شیعه و سنی بغداد، آیت الله شیرازی از مردم عراق خواست تا به یاری برادرانشان در بغداد بشتابند.

با بالاگرفتن درگیری ها آیت الله شیرازی توسل به زور را در رویارویی با انگلیسی ها، در صورت سرباز زدن از پذیرش خواست مردم، جایز شمرد. (۹) انقلاب مسلحانه ی جدید، باحمله ی افراد عشیره الطوالم به پایگاه انگلیسی ها در رمیثه در جنوب عراق آغاز شد. این درگیری به جنگ عارضیات شهرت یافت. مرحله ی جدید، که پنج ماه طول کشید، به سرعت به بیشتر نقاط عراق سرایت کرد. انقلاب را در بغداد و شمال آن سید محمد صدر رهبری می کرد.

در ۲۴ ژوئیه ۱۹۲۰م نیرو های انگلیسی در منطقه ی رارنجیه در فرات اوسط شکست سنگینی خوردند (۱۰) و شهرها یکی پس از دیگری از زیر سلطه ی آنها خارج شدند. در این بین عشایر سنی فلوجه ورمادی به رهبری شیخ الضاری، شیخ عشیره ی زوبع، نیز شکست سختی بر انگلیس ها وارد کردند، اما قبیله های عنزه و دلیم، که بانگلیس ها سروسری داشتند، نگذاشتند انقلاب فرات علیا کامل شود. در گرماگرم پیروزی های مجاهدان به یکباره آیت الله شیرازی وفات یافت.

این امر ضربه ی بزرگی به انقلاب زد. (۱۲) انگلیسی ها نیز، که پس از چند ماه جنگ سخت به نقاط ضعف مجاهدان پی برده بودند، توانستند با دامن زدن به این ضعف ها، که اختلافات قبیله ای مهم ترین آنها بود، انقلاب را شکست دهند. آخرین جنگ در نزدیکی پل صویره در ۲۰ نوامبر ۱۹۲۰ لم رخ داد و پس از آن میان نیرو های انگلیسی و انقلابی ها قرارداد صلحی برقرار شد و انگلیسی ها وارد شهرها شدند و به دستگیری گسترده ی نیروهای انقلابی دست زدند.

پی نوشت ها :

۱. جعفر الروازق صادق الحوزه العلمیه العراقیه قم: مرکز العراق للدراسات، ۲۰۰۶، ص ۲۰
 ۲. سلیم الحسینی نقش علمای شیعه در رویارویی با استعمار، ترجمه ی محمد لاهر و صفاء الدین تبرائیانتهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۸، صص ۸۹-۹۳
 ۳. محمد کاظم عباس الحکره الاسلامیه فی العراقی جا، ۱۹۸۴، ص ۱۱۵
 ۴. عبدالحلیم الرهیمی تاریخ جنبش اسلامی در عراق ۱۹۲۴-۱۹۰۰، ترجمه ی جعفر دلشاد، اصفهان: چهارباغ ۱۳۸۰، ص ۱۶۲
 ۵. همانص ۱۶۷
 ۶. همانص ۱۶۹
 ۷. محمد کاظم عباس صص ۱۹۹ و ۲۰۰
 ۸. عبدالحلیم الرهیمی ص ۱۸۱
 ۹. همانص ۱۹۹
 ۱۰. محمد کاظم عباس صص ۲۸۳
 ۱۱. همانص ۳۰۶ و ۳۰۷
 ۱۲. همانص ۳۲۰
 ۱۳. همانص ۳۴۱
- منبع: مجله زمانه، شماره ۹۵

آدرس مطلب :

